

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Atuty regionów najbardziej oddalonych dla Unii Europejskiej”**(opinia rozpoznawcza)**

(2022/C 194/08)

Sprawozdawca: **Joël DESTOM**Współsprawozdawca: **Gonçalo LOBO XAVIER**

Wniosek o konsultację	Rada – prezydencja francuska, 21.9.2021 Pismo Clémenta BEAUNE'A, sekretarza stanu ds. europejskich
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej
Data przyjęcia przez sekcję	14.12.2021
Data przyjęcia na sesji plenarnej	20.1.2022
Sesja plenarna nr	566
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	216/3/6

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES przyznaje, że regiony najbardziej oddalone stanowią integralną część UE, chociaż położone są tysiące kilometrów od kontynentu europejskiego. Są to wyspy, archipelagi i terytorium lądowe (Gujana Francuska). Dziewięć tych regionów leży w zachodniej części Oceanu Atlantyckiego, w basenie Karaibów, w lesie amazońskim oraz na Oceanie Indyjskim: Gujana Francuska, Gwadelupa, Martynika, Saint-Martin, Reunion i Majotta (Francja), Azory i Madera (Portugalia) oraz Wyspy Kanaryjskie (Hiszpania). Regiony najbardziej oddalone zamieszkuje nieomal 5 mln osób. EKES podkreśla, że reprezentują one Europę na świecie i zapewniają jej wiele atutów geostrategicznych oraz obszary morskie, którym nie dorównuje żadna inna potęga.

1.2. EKES zwraca się do Komisji o wzięcie pod uwagę znaczących atutów regionów najbardziej oddalonych z punktu widzenia przyszłości Europy, tak by uznać je za poligon doświadczalny postępów na skalę światową (samowystarczalność żywnościowa i energetyczna Europy, transformacja ekologiczna, zrównoważona turystyka, włączenie społeczne, zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego itp.). Mogą one stać się wzorami do naśladowania w poszczególnych akwenach geograficznych, w których się znajdują.

1.3. Pandemia COVID-19 uwydatniła znaczenie pewnego i odpornego systemu żywnościowego, który jest efektywny w każdych okolicznościach i może zapewnić obywatelom dostęp do wystarczającej ilości środków spożywczych w przystępnych cenach. Strategia „od pola do stołu” to nowe, kompleksowe podejście ukazujące, w jakim stopniu Europejczycy cenią zrównoważoną gospodarkę żywnościową. Stanowi okazję do poprawy stylu życia, stanu zdrowia i kondycji środowiska naturalnego. Polityka europejska w regionach najbardziej oddalonych musi prowadzić do ich samowystarczalności żywnościowej, co uczyni je wzorem dla Europy. Są to obszary dużych możliwości, na których pewne tradycyjne sektory gospodarki korzystają z nieustannego wsparcia europejskiego. Należy zapewniać większe wsparcie sektorom rozwijającym się.

1.3.1. EKES zwraca się do Komisji, aby uwzględniła specyfikę regionów najbardziej oddalonych w harmonogramie prac dotyczącym strategii „od pola do stołu” oraz dopilnowała, by w programach krajowych POSEI (programach szczególnych opcji na rzecz regionów oddalonych i wyspiarskich) przestrzegano głównego celu promowania zrównoważonego rolnictwa.

1.4. EKES wzywa Komisję, by – uruchamiając art. 349 TFUE – przyspieszyła realizację w tych regionach projektów europejskich finansowanych przez UE mających na celu wskazanie lokalnych, zrównoważonych i przystępnych cenowo źródeł energii. Chodzi o pokazanie, że są one w stanie rozwijać systemy oparte na energii ze źródeł odnawialnych. Koszty energii są ogólnie wyższe w tych regionach niż na kontynencie, w związku z czym mogą one stać się poligonem doświadczalnym w czasach, gdy Europa usiłuje osiągnąć autonomię energetyczną.

1.5. EKES zwraca się do Komisji o dopilnowanie wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001⁽¹⁾ w sprawie energii odnawialnej oraz o skreślenie jej art. 29 ust. 13, ponieważ Unia Europejska nie może dofinansowywać transformacji energetycznej regionów najbardziej oddalonych, przyczyniając się do wylesiania krajów trzecich.

1.6. EKES apeluje do Komisji, by nie zmniejszała szczególnego wsparcia dla regionów najbardziej oddalonych w kontekście gospodarczym odbudowy po pandemii COVID-19, gdyż potrzebują one odpowiednich środków finansowych, które umożliwią im realizację celów określonych w strategii UE w ramach pakietu „Gotowi na 55”. Regiony te ze względu na swoją charakterystykę geograficzną są szczególnie narażone na ryzyko związane z ekstremalnymi zjawiskami klimatycznymi (takimi jak huragany, niszczycielskie fale, trzęsienia ziemi, susze itp.), regularnie nękającymi zamieszkującą te obszary ludność. Tym samym jako pierwsze odczują one skutki zmiany klimatu.

1.7. EKES zwraca się do Komisji o dopilnowanie, by zastosowanie art. 349 TFUE nie było przeszkodą w przeglądzie przepisów dotyczących klimatu, energii i transportu w celu dostosowania obowiązujących tekstów do założeń przyjętych na lata 2030 i 2050.

1.7.1. Taka transformacja do 2030 r. (oraz w latach kolejnych w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej) musi stanowić wspólny i inkluzywny wysiłek, współtworzony przez ekosystemy przemysłowe.

1.7.2. W ramach zaktualizowanej strategii przemysłowej ogłoszono współtworzenie ścieżek transformacji z partnerami społecznymi i innymi zainteresowanymi stronami, aby ustalić najlepsze sposoby na przyspieszenie dwójakiej transformacji i czerpanie z niej korzyści, uwzględniając jej skalę, tempo i warunki w przypadku poszczególnych ekosystemów.

1.8. EKES wzywa Komisję do opracowania ścieżki właściwej dla ekosystemu regionów najbardziej oddalonych, która określi skalę potrzeb, zwłaszcza w zakresie przekwalifikowania, a także potrzeby inwestycyjne lub technologiczne i działania niezbędne do ich zaspokojenia z uwzględnieniem takiego wkładu jak plany działania. Model programu niezależności energetycznej INSULAE, realizowanego w ramach inicjatywy UE „Horyzont 2020”, może stanowić punkt wyjścia do wdrożenia tych planów działania.

1.9. EKES zwraca się do Komisji o sporządzenie rzetelnych wytycznych politycznych dla turystyki: celem jest wspólne zgromadzenie się i zastanowienie nad zmianą skali, przy jednoczesnym uwzględnieniu zasad zrównoważonego rozwoju we wszystkich działaniach i zawodach, gdyż turystyka odgrywa zasadniczą rolę w rozwoju regionów najbardziej oddalonych ze względu na płynące z niej korzyści oraz znaczny potencjał tworzenia miejsc pracy, w szczególności dla młodych ludzi. Zrównoważona turystyka powinna stać się ich wizytówką. Wszystkie podmioty związane z turystyką powinny przyczynić się do zrównoważonego rozwoju tego sektora. Realizacja planów odbudowy w tych regionach musi podkreślać różnorodność usług i zawodów uczestniczących w rozwoju oraz duży udział mikroprzedsiębiorstw i MŚP w sektorze turystyki. Chociaż kontekst wymaga przypomnienia o specyfice tego sektora, konieczne jest również przemyślenie środków niezbędnych do zapewnienia jakości zatrudnienia oraz jakości równowagi handlowej. W związku z tym niezbędne jest silne ukierunkowanie polityczne, czyli połączenie sił i rozważenie zmiany skali przy jednoczesnym włączeniu zasad zrównoważonego rozwoju do wszystkich działań i wszystkich zawodów.

1.10. EKES wzywa do wsparcia społeczności znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz do zastanowienia się nad sposobami zaangażowania jak największej rzeszy osób w transformację klimatyczną, cyfrową i społeczną. Żadna transformacja nie będzie możliwa, jeżeli społeczności lokalne nie będą w pełni zaangażowane w zmiany, ponieważ rozwój regionów najbardziej oddalonych opiera się na wyjątkowych, lecz wrażliwych ekosystemach. Wymaga to przewidywania skutków przyszłej polityki publicznej, ponieważ regiony te nie uchronią się przed zmianami wynikającymi ze dogłębnej transformacji klimatycznej, cyfrowej i społecznej. Muszą antycypować kompleksową transformację swoich gospodarek, aby sprostać przyszłym wymaganiom, jednocześnie poświęcając jak najwięcej uwagi społecznym skutkom tych przemian. Należy również zapewnić wsparcie najsłabszym grupom i zastanowić się, w jaki sposób zaangażować i w miarę możliwości aktywizować jak największą liczbę osób. Żadna transformacja nie będzie możliwa, jeśli miejscowa ludność nie stanie się w pełni podmiotem działań na rzecz zmiany.

1.11. EKES zwraca się do Komisji o przemyślenie sposobu prowadzenia jej konsultacji społecznych, aby umożliwić uczestnictwo wszystkim obywatelom i przedsiębiorstwom bez wcześniejszego obowiązku wpisania się do rejestru służącego przejrzystości. Uważa, że dialog społeczny jest najważniejszym sposobem na znalezienie konkretnych rozwiązań wspólnie z partnerami społecznymi w regionach najbardziej oddalonych. Wnosi o wzmocnienie i rozszerzenie jego prowadzenia. Włączanie społeczeństwa obywatelskiego w proces opracowywania programów musi stać się faktem i odbywać się przy udziale rzeczywistych miejscowych podmiotów. Należy zwiększyć rzeczywisty stopień uczestnictwa partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego na poszczególnych etapach realizacji i oceny planów odbudowy i zwiększania odporności w regionach najbardziej oddalonych. Niezbędne jest utworzenie punktu kontaktowego Komisji Europejskiej dostępnego bezpośrednio dla społeczeństwa obywatelskiego.

⁽¹⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Dz.U. L 328 z 21.12.2018, s. 82).

1.12. EKES wzywa Komisję do wprowadzenia paktu w sprawie kompetencji w regionach najbardziej oddalonych, tak jak uczyniła to dla kilku ekosystemów przemysłowych.

1.12.1. Transformacja ekologiczna regionów najbardziej oddalonych może powieść się tylko wówczas, gdy będą one dysponować wykwalifikowaną siłą roboczą niezbędną do zachowania konkurencyjności. Kształcenie i szkolenie odgrywają kluczową rolę w podnoszeniu świadomości i zwiększaniu umiejętności w zielonej gospodarce w ramach takich instrumentów, jak komponent ekologiczny w programie Erasmus+ i koalicja na rzecz edukacji dla klimatu. Za pomocą Europejskiego programu na rzecz umiejętności służącego zrównoważonej konkurencyjności, sprawiedliwości społecznej i odporności Komisja realizuje przewodnie działania na rzecz wyposażenia obywateli i obywaterek w odpowiednie umiejętności konieczne do transformacji ekologicznej i cyfrowej. W ramach tego programu ułatwia również formułowanie zobowiązań na rzecz przekwalifikowania i podnoszenia kwalifikacji we wszystkich ekosystemach przemysłowych. Regiony najbardziej oddalone powinny w pełni uczestniczyć w tych działaniach przewodnich Komisji dzięki ustanowieniu specjalnego programu prac.

1.12.2. EKES wzywa Komisję do wzmocnienia wysiłków na rzecz zmniejszenia nierówności w regionach najbardziej oddalonych, gdyż pandemia COVID-19 znacznie te wysiłki osłabiła. Regiony najbardziej oddalone są uznawane za obszary, na których utrzymują się utrwalone nierówności. Interpretacja pojęcia „centrum” i „peryferium” wyjaśnia w pewnym stopniu podział bogactwa w gospodarce, w której relacje są często pozbawione równowagi. Jednym z głównych celów UE jest wzmocnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej.

1.13. EKES wzywa Komisję do zadbania o to, by proces odbudowy uwzględniał potrzeby społeczne, a jednocześnie by był nadal jednorodny i wyważony na szczeblu regionalnym. Podkreśla konieczność oceny całego terytorium w celu znalezienia rozwiązań dostosowanych do potrzeb.

1.13.1. EKES apeluje do Komisji o przedsięwzięcie środków w celu zapewnienia dostępu do technologii cyfrowych w regionach najbardziej oddalonych. W większym stopniu niż gdzie indziej niezdolność do zapewnienia powszechnego i niezawodnego dostępu do technologii cyfrowych oraz efektywnego zastosowania udogodnień towarzyszących powoduje, że rosną nierówności. Niemniej istniejąca już wcześniej przepaść cyfrowa pogłębiła się, a pandemia spotęgowała niektóre dysproporcje, spychając część osób na boczny tor, podczas gdy cyfryzacja ulega przyspieszeniu. Zatrudnienie, kształcenie, zdrowie i usługi publiczne będą z pewnością coraz bardziej zależne od technologii cyfrowych.

1.13.2. EKES wzywa Komisję do podejmowania nieustannych wysiłków w dziedzinie badań naukowych i innowacji, które są niezbędne do wykorzystania wszystkich związanych z oceanami, morzami i zasobami morskimi możliwości wynikających ze specyfiki regionów najbardziej oddalonych. Należy im dać pierwszeństwo, ponieważ mają duży potencjał w zakresie ożywienia gospodarki, tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy i zapewnienia dobrostanu obywateli. Dotyczy to wielu różnych, wszelkiej wielkości przedsiębiorstw. Ma to kluczowe znaczenie zarówno dla rozwoju tradycyjnej działalności, jak i dla tworzenia nowych możliwości rynkowych, które pomogłyby również przyciągnąć młodych ludzi.

1.14. EKES zwraca się do Komisji, by w przyszłych programach operacyjnych regionów najbardziej oddalonych opracowała szeroko zakrojony projekt dostępu do wody i asenizacji. Komisja Europejska powinna zarządzać bezpośrednio tymi wielkimi projektami. Uruchamiają one inwestycje na dużą skalę o wartości jednostkowej przekraczającej 50 mln EUR i są wspierane z funduszy polityki spójności UE. Przynoszą bezpośrednie korzyści państwom członkowskim i obywatelom, umożliwiając stworzenie jak najlepszej infrastruktury, nowych miejsc pracy i zdrowszego środowiska, a także otwierając nowe perspektywy handlowe.

1.14.1. We francuskich regionach najbardziej oddalonych ludność nie ma dostępu do wody pitnej, a system kanalizacyjny jest często niewydolny. Dostęp do wody pitnej oraz asenizacji jest nierozzerwalnie związany z prawem do życia i godności ludzkiej oraz z potrzebą osiągnięcia odpowiedniego standardu życia.

1.15. EKES zwraca się o przedstawienie aktualnych informacji na temat przeprowadzonych analiz sytuacji regionów najbardziej oddalonych odnośnie do migracji. Wzywa do współpracy między władzami terytorialnymi w obliczu migracji i wnosi o wdrożenie dla tych regionów nowego europejskiego paktu o migracji, który uprawni do zastosowania obowiązkowego mechanizmu solidarnościowego z powodu presji migracyjnej.

2. Uwagi ogólne

2.1. Z uwagi na położenie w różnych akwenach geograficznych regiony najbardziej oddalone zapewniają Europie pozycję geostrategiczną, gospodarczą i kulturową na krańcach kilku kontynentów, a także niepowtarzalne atuty. Obejmują one swoistą wartość dodaną i stanowią naturalną płaszczyznę współpracy UE z krajami trzecimi, także poza ich obszarami geograficznymi. Przyczyniają się do międzynarodowego oddziaływania Europy i oferują unikalny potencjał rozwiązań, których zastosowanie pomoże sprostać wyzwaniom stojącym przed UE. Podczas prezydentury francuskiej w Radzie Komisja Europejska ogłosiła przyjęcie nowego komunikatu w sprawie aktualizacji strategicznego partnerstwa Komisji z tymi regionami.

2.2. Właściwe wykorzystanie wskazanych atutów zależy w dużej mierze od zdolności UE do nawiązania dialogu ze wszystkimi swoimi obywatelkami i obywatelami. Społeczeństwo obywatelskie musi pomóc w uświadamianiu różnym podmiotom (państwom, regionom, samorządom i społecznościom lokalnym, szkołom, przedsiębiorstwom i osobom fizycznym), jaką rolę regiony najbardziej oddalone mogą odegrać w rozpowszechnieniu się konkretnych działań operacyjnych w celu przyspieszenia realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Pomiar wpływu miałby zastosowanie do kilku rodzajów potrzeb (rybołówstwo, rolnictwo i rozwój modeli; kultura i dowartościowanie sektora; zatrudnienie i szkolenie; edukacja i mobilność młodych ludzi; rozwój przedsiębiorstw; środowisko, energia i wyzwania klimatyczne; imigracja).

2.3. Propozycje EKES-u dotyczące odbudowy i ożywienia po pandemii COVID-19 wyznaczają ramy rozwoju atutów regionów najbardziej oddalonych. Mogą odzwierciedlać wkład tych regionów w różne dziedziny: dalsze wprowadzanie niezbędnych zmian strukturalnych i powiązanych z nimi działań inwestycyjnych, głównie w odniesieniu do cyfrowych, inteligentnych i społecznych innowacji oraz zielonej transformacji; ciągłe podnoszenie konkurencyjności; stworzenie środowiska sprzyjającego wzmocnieniu czynnika pracy wśród głównych sił napędowych odbudowy systemu gospodarczego; zapewnienie warunków do pogłębienia samowystarczalności i odporności; znacząca poprawa łańcuchów dystrybucji.

2.4. W ramowej dyrektywie wodnej UE uznaje się, że „woda nie jest produktem handlowym takim jak każdy inny, ale raczej dziedzictwem, które musi być chronione, bronione i traktowane jako takie”.

2.4.1. W zapewnianiu i ułatwianiu dostępu do wody i asenizacji kluczowe znaczenie mają trzy elementy: jakość, dostępność fizyczna i przystępność cenowa. UE wspiera zapewnianie dostępu do wody pitnej i asenizacji dla ludności w swoich państwach członkowskich poprzez dwa główne rodzaje działań. Po pierwsze, wprowadziła ambitne normy jakości wody, gwarantując wysoki poziom ochrony korzystny zarówno dla zdrowia publicznego, jak i dla środowiska. Po drugie, zapewniła wsparcie finansowe na rozbudowę i ulepszenie infrastruktury wodnej w państwach członkowskich, przyczyniając się w ten sposób do lepszej jakości usług wodnych i zwiększenia fizycznego dostępu do nich. Obecnie we francuskich regionach najbardziej oddalonych ludność nie odczuwa jeszcze korzyści z interwencji UE i nie ma dostępu do wody.

3. Uwagi szczegółowe

3.1. Kontekst ujawniający priorytety żywnościowe i energetyczne

3.1.1. Regiony najbardziej oddalone uznaje się za podatne na zagrożenia gospodarcze. Niektóre słabości wynikają z ich narażenia na ryzyko spowodowane czynnikami strukturalnymi (izolacja, wielkość rynków, koncentracja eksportu, udział rolnictwa i rybołówstwa w tworzeniu dobrobytu itp.), a inne z narażenia na wstrząsy wywołane nadzwyczajnymi okolicznościami (kryzysy gospodarcze, środowiskowe, społeczne, zdrowotne itp.). Pandemia COVID-19 podniosła poziom świadomości co do możliwych konsekwencji niewystarczającej gotowości. Nawet jeżeli łańcuchy dystrybucji i dostaw przetrwają ten kryzys, nigdy nie powstanie szczepionka chroniąca ludność przed skutkami niestabilności żywnościowej i energetycznej.

3.1.2. Regiony najbardziej oddalone muszą wykazać się określonym poziomem zdolności umożliwiającym zaspokojenie podstawowych potrzeb żywnościowych i energetycznych, aby uodpornić ludność na wstrząsy z zewnątrz. Jest to podejście, które – prowadząc do powstawania lokalnych miejsc pracy i więzi społecznych – ma na celu włączenie aktywnych obywateli w monitorowanie innowacyjnych projektów w terenie z pomocą skutecznych i otwartych na dialog organizacji publicznych. Regiony najbardziej oddalone dysponują atutami niezbędnymi do wcielenia w życie przemian stymulujących działalność gospodarczą i spójność społeczną. Istnieje silnie zakorzeniona kulturowa tradycja wywodząca się z więzi z naturą, która mogłaby sprzyjać powstawaniu ekosystemów opartych na produkcji zdrowej i zrównoważonej żywności. Ponadto łatwy dostęp do najbardziej powszechnych odnawialnych źródeł energii (wodnej, biomasy, wiatrowej, ciepłej, geotermalnej, fotowoltaicznej) poszerza wachlarz możliwości.

3.1.3. UE przyjmie nowy cykl polityki klimatycznej w postaci pakietu „Gotowi na 55”. Regiony najbardziej oddalone mogą stać się laboratoriami, dzięki którym Unia Europejska będzie bardziej odporna. Strategia „od pola do stołu” jest kluczowym elementem Europejskiego Zielonego Ładu. Regiony najbardziej oddalone dysponują środkami niezbędnymi do wykazania, że istnieje pilna potrzeba ochrony bogatej różnorodności biologicznej, konsolidacji pozycji rolników i rybaków w łańcuchu wartości, zachęcania do zrównoważonej konsumpcji żywności oraz promowania zdrowej żywności w przystępnych cenach dla wszystkich, bez kompromisów w zakresie bezpieczeństwa, jakości czy też ceny środków spożywczych. Regiony te mogą być inkubatorami strategii Unii Europejskiej, która ma objąć cały łańcuch żywnościowy. Mogą skutecznie wyjaśniać potrzebę przeprowadzania odpowiednich ocen skutków. Kryzys energetyczny już obecnie jest bardziej dotkliwy w regionach najbardziej oddalonych. Dlatego też konieczne jest powszechne poszukiwanie konkretnych rozwiązań dla tych regionów, ponieważ w przypadku pogłębienia się obecnego kryzysu energetycznego mogą być one najbardziej poszkodowane.

3.1.4. W regionach najbardziej oddalonych, podobnie jak we wszystkich regionach Europy, transformacja energetyczna to nie tylko kwestia technologii. Jest to kwestia społeczna o zasadniczym znaczeniu i niezbędne jest włączenie w nią społeczeństwa obywatelskiego. Pod tym względem odbudowa po pandemii COVID-19 stwarza możliwość wykorzystania funduszy w sposób umożliwiający włączenie obywateli w transformację energetyczną, a tym samym stymulowanie gospodarki regionalnej. Szeroko dostępna w regionach najbardziej oddalonych energia ze źródeł odnawialnych jest zdecentralizowana. Wymaga stosunkowo niewielkich inwestycji w stosunku do kosztów generowanych przez duże i scentralizowane struktury. Przyjmując Europejski Zielony Ład, Komisja umieściła neutralność klimatyczną na pierwszym miejscu wśród swoich priorytetów, a w ramach planu odbudowy planuje zainwestować miliardy euro w odbudowę gospodarki oraz tworzenie i ochronę wysokiej jakości miejsc pracy w Europie. Regiony najbardziej oddalone mogą pokazać, jak realizować podejście ukierunkowane na obywateli, które uwzględni najbardziej narażonych konsumentów.

3.1.5. W ramowej dyrektywie wodnej UE uznaje się, że „woda nie jest produktem handlowym takim jak każdy inny, ale raczej dziedzictwem, które musi być chronione, bronione i traktowane jako takie”. W zapewnianiu i ułatwianiu dostępu do wody i asenizacji kluczowe znaczenie mają trzy elementy: jakość, dostępność fizyczna i przystępność cenowa. UE przyczyniła się do zagwarantowania dostępu do wody pitnej i asenizacji dla ludności w państwach członkowskich,

podejmując dwa główne rodzaje działań. Po pierwsze, wprowadziła ambitne normy jakości wody, gwarantując wysoki poziom ochrony zarówno zdrowia publicznego, jak i środowiska naturalnego. Po drugie, zapewniła wsparcie finansowe na rozbudowę i ulepszenie infrastruktury wodnej w państwach członkowskich, przyczyniając się w ten sposób do lepszej jakości usług wodnych i zwiększenia fizycznego dostępu do nich. W niektórych francuskich regionach najbardziej oddalonych skutki działań UE nie są jeszcze odczuwalne, ponieważ ludność napotyka niespotykane nigdzie indziej w Europie trudności w dostępie do wody.

3.2. Pogłębione linie podziałów i nierówności

3.2.1. Regiony najbardziej oddalone są uznawane za obszary, na których utrzymują się utrwalone nierówności. Interpretacje pojęcia centrum i peryferii oferują różne wyjaśnienia dotyczące podziału bogactwa w gospodarce, w której relacje są często asymetryczne. Jednym z głównych celów UE jest wzmocnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Na zmniejszenie różnic został przeznaczony spory budżet, którego beneficjentami są w dużej mierze regiony najbardziej oddalone. Pomimo niedoskonałości narzędzi oceny należy uznać, że pandemia COVID-19 wpłynęła na wysiłki na rzecz zmniejszenia tych nierówności. Skutki te były zresztą przedmiotem Konferencji Przewodniczących Regionów Najbardziej Oddalonych, która odbyła się 19 listopada 2021 r. Sytuacja wymaga również od partnerów społecznych i wszystkich organizacji społeczeństwa obywatelskiego alarmowania o potrzebie przyspieszenia wszystkich procesów po to, by położyć kres logice nadrabiania zaległości, zapewnić obywatelowi centralne miejsce w ramach różnych mechanizmów i opracować rzeczyste perspektywiczne podejście.

3.2.2. Solidne fundamenty gospodarcze mają kluczowe znaczenie dla pobudzenia do zrównoważonego rozwoju i utrzymania ambitnego modelu społecznego w regionach najbardziej oddalonych. Polityka społeczna musi iść w parze z polityką stymulującą rozwój gospodarczy w oparciu o założenie, że obie służą wspólnemu dobru. Tworzenie miejsc pracy, rozwijanie umiejętności i inkluzywne rynki pracy to jedyne szczepionki zapobiegające nierównościom i wykluczeniu, a zarazem wzmacniające stabilność społeczną. Proces odbudowy musi więc uwzględniać potrzeby społeczne, zachowując równomierny i zrównoważony charakter w skali regionalnej. Należy traktować przestrzeń regionalną jako całość, aby opracować rozwiązania dostosowane do każdego kontekstu.

3.2.3. Od marca 2020 r. wszystkie regiony masowo zwróciły się w stronę cyberprzestrzeni. W regionach najbardziej oddalonych, podobnie jak w innych miejscach, uczniowie rozpoczęli naukę zdalną, pracownicy przystąpili do telepracy, a firmy próbowały zmienić swoje modele ekonomiczne, aby kontynuować działalność. Jednak istniejące wcześniej podziały cyfrowe pogłębiły się, a pandemia uwydatniła niektóre dysproporcje, pozostawiając część obywateli na marginesie cyfrowego przyspieszenia. Powrót do wcześniejszego stanu wydaje się mało prawdopodobny, a miejsca pracy, kształcenie, zdrowie czy usługi publiczne będą z pewnością coraz bardziej uzależnione od technologii cyfrowych. W regionach najbardziej oddalonych niemożność zapewnienia obywatelom powszechnego i niezawodnego dostępu do technologii cyfrowej oraz efektywnego wykorzystania powiązanych zasobów potęguje nierówności bardziej niż w innych miejscach. Sprawą niecierpiącą zwłoki jest zapewnienie w tych regionach satelitarnego dostępu do szybkiego internetu, by umożliwić ludności korzystanie z technologii cyfrowych.

3.2.4. W regionach najbardziej oddalonych powinna przeważać działalność związana z oceanami, morzami i zasobami morskimi, ponieważ drzemie w niej potencjał wzmocnienia gospodarek, tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy i zapewniania obywatelom dobrobytu. Dotyczy to szerokiej gamy przedsiębiorstw wszelkiej wielkości. Aby wykorzystać wszystkie możliwości związane ze specyfiką regionów najbardziej oddalonych, niezbędne są nieustające wysiłki w dziedzinie badań i innowacji. Takie kroki mają zasadnicze znaczenie zarówno dla rozwoju tradycyjnych form działalności, jak i dla tworzenia nowych możliwości rynkowych, co pomogłoby także przyciągnąć młodych ludzi.

3.3. Nadrzędna potrzeba zwiększenia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego

3.3.1. Kilka projektów pilotażowych prowadzonych w regionach najbardziej oddalonych odbywa się przy wsparciu ze strony programów europejskich (Erasmus plus, inicjatywa „Horyzont 2020” itp.). Uaktualnienie strategicznego partnerstwa Komisji z tymi regionami powinno zapewnić możliwość większego wsparcia i powielania tych projektów. Chodzi o promowanie projektów na rzecz samowystarczalności energetycznej i żywnościowej, zrównoważonej turystyki, edukacji dzieci, szkolenia dorosłych i włączenia społecznego. Rozwój technologii cyfrowej musi być warunkiem wstępnym rozwoju gospodarek regionów najbardziej oddalonych.

3.3.2. Biorąc pod uwagę znaczący wpływ pandemii COVID-19 na społeczeństwa w regionach najbardziej oddalonych, EKES wzywa do wdrażania projektów gospodarczych i społecznych mających na celu zapewnienie dobrobytu, które stawiają na pierwszym miejscu dobrostan obywateli i nikogo nie pozostawiają w tyle. Podstawowym wyzwaniem jest dla tych regionów znalezienie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób zniwelować nierówności i zaburzenia równowagi. Kryzys obnażył i pogłębił długotrwałe podziały w tych społeczeństwach, zwłaszcza w kwestii dostępu do opieki zdrowotnej i kształcenia. Wydaje się, że częstość występowania zakażeń COVID-19 była wyższa wśród osób najuboższych. Osoby najuboższe mają również mniej możliwości wykonywania telepracy. Przy okazji odbudowy regiony najbardziej oddalone mogą być laboratoriami przyczyniającymi się do korygowania niedociągnięć polityki społecznej, gospodarczej i środowiskowej. W tych regionach fundusze europejskie nie mogą wyrażać się jedynie w liczbach, celach i terminach; muszą także symbolizować wspólną wizję przyszłości i rzeczywiste zainteresowanie projektem europejskim.

3.3.3. Wdrożenie planów odbudowy w regionach najbardziej oddalonych powinno umożliwić wypróbowanie nowych praktyk monitorowania przydziału funduszy i zasobów. Zawarte partnerstwa mogą zostać objęte obowiązkiem tworzenia komitetów monitorujących, które będą reprezentować szerokie grono zainteresowanych stron wywodzących się z organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Uwzględnienie przez UE atutów regionów najbardziej oddalonych stwarza okazję do osiągnięcia szerokiego konsensusu między partiami politycznymi, podmiotami społecznymi, przedsiębiorcami, związkami zawodowymi i społeczeństwem obywatelskim w celu zagwarantowania możliwie największego sukcesu tych regionów w UE.

3.4. W regionach najbardziej oddalonych skala wyzwań wynikających z pandemii COVID-19 i spodziewane przemiany wymagają aktywnej współpracy ze strony wszystkich podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, przy jednoczesnym poszanowaniu obowiązków i kompetencji każdego z nich. Dialog społeczny ma kluczowe znaczenie dla realizacji planów odbudowy w regionach najbardziej oddalonych. Podniesienie jego rangi powinno umożliwić wypróbowanie nowych praktyk monitorowania przydziału funduszy i zasobów. Partnerstwa mogą obejmować obowiązek tworzenia komitetów monitorujących reprezentujących szerokie grono zainteresowanych stron, w tym kluczową rolę partnerów społecznych, a także innych organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Uwzględnienie korzyści płynących z regionów najbardziej oddalonych w UE jest okazją, by zwrócić się o szeroki konsensus w celu zapewnienia ich jak największego sukcesu.

3.5. Regiony najbardziej oddalone w pełni podlegają wymogom globalizacji, która charakteryzuje się przede wszystkim coraz ściślejszymi powiązaniem między terytoriami, kulturami i gospodarkami. Wyznaczają one granice UE położone bardzo daleko od kontynentu. Zarządzanie przepływami migracyjnymi i ochrona granic są dla nich nadal poważnym wyzwaniem. Powoduje to sytuacje podatności na zagrożenia, które potęguje kryzys pandemiczny. W komunikacie z dnia 12 września 2007 r. pt. „Strategia w sprawie regionów najbardziej oddalonych: osiągnięcia i plany na przyszłość” Komisja Europejska postanowiła zwrócić uwagę na sytuację regionów najbardziej oddalonych w obliczu zjawiska imigracji. Analiza wskazała na dość dużą złożoność kombinacji różnych poziomów działań publicznych, z którą borykają się te regiony. Różnorodność konfiguracji utrudnia opracowanie wspólnego podejścia wszystkich tych regionów do kwestii migracji.

Bruksela, dnia 20 stycznia 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
